

FENER PATRİKHANESİ VE EKÜMENİZM: DİNLER TARİHİ AÇISINDAN BİR ANALİZ

Yrd. Doç. Dr. Münir YILDIRIM

Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi
Dinler Tarihi Anabilim Dalı
myildirim@cu.edu.tr

ÖZET

Fener Patrikhanesinin tarihi kökleri ilk dönem Hristiyan azizlerinden Andreas'a dayandırılmaktadır. İstanbul'un imparator Konstantin tarafından başkent yapılmasıyla başlangıçta küçük bir kilise iken İstanbul Kilisesi (Fener Patrikhanesi), önce bağımsız bir kilise, imparatorluk kilisesi ve daha sonra da Roma Kilisesi ile eşit hale getirilmeye çalışılmıştır. Fener Patrikhanesinin Hristiyan kilise kanunlarına ters düşen bu tasarrufları kiliseler arasındaki huzursuzluğu artırmış ve Hristiyan kiliselerinde kopmaların meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Günümüzde ise Fener Patrikhanesi ekümeniklik iddiasında bulunarak Ortodoks dünyasında lider olma isteğini tarihte olduğu gibi devam ettirme gayretindedir. Fener Patrikhanesi bu iddiasını temellendirmek için Apostolik bir kilise olduğunu ısrarla öne sürmektedir. Burada her şeyden önce ekümeniklik meselesinin Hristiyan kiliselerini ilgilendiren dinsel bir konu olduğu vurgulanmaktadır. İstanbul'un Türk hâkimiyetine geçmesi ile birlikte patrikhane meselesi Türk devletlerini de ilgilendiren bir mesele haline gelmiştir. Günümüzde artık patrikhane ve ekümeniklik meselesi uluslararası bir boyut kazanmış, Türk-Amerikan ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini etkileyen politik bir mesele haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fener Patrikhanesi, Ekümenizm, Hristiyan Kiliseleri, Bizans Kilisesi, Ortodoks Kilisesi, Türk-Yunan ve Amerikan İlişkileri.

ABSTRACT

The Phanar Greek Patriarchate is a historical religious institution. It is claimed that Apostle Andrew established the church of Constantinople and became the first Saint of the city. After the separate of the Roman Empire, Patriarchate of Phanar became the church of Byzantine Empire. Then, it claimed the status of an ecumenical position among the other Christian Churches. This stiation was controversied a long time at the Christian councils and also among the other Christians Churches. When the collapsed of the Byzantine Empire, it became the church of the Greeks living within the Ottoman Empire. Moreover, as a religious institution it was granted the right to act as ministry of Greek affairs by the Ottoman Empire. With the collapse of Ottoman Empire, the Phanar Patriarchate became the church of Greeks living within the modern Republic of Turkey. Today's conversations are continuing on the Phanar Patriarchate. It is claime that the Patriarchate have intentions to establish itself as an ecumenical church. It also is trying to gain power in Turkey and international area. Besides it is trying to become influential in Turkish-American relations. It is stressed that the Phanar Patriarchate no longer enjoys the importance it once possessed in Greek-Turkish relations.

Key Words: Phanar Patriarchate, Ecumenism, Christian Churches, Byzantine Church, Orthodox Church,, Turkish-Greek and American relations.

Giriş

Günümüzde Türkiye'nin en büyük kenti olan İstanbul'un Fener semtinde kurulu bulunan kilise, "İstanbul Fener Rum* Patrikliği" olarak isimlendirilmektedir.¹ Kısaca Fener Patrikliği olarak görülen bu kilise, tarihsel süreçte hem Hristiyanlık hem de ülkemiz açısından önemli bir yer işgal etmiştir. Kilisenin Hristiyanlık, özellikle Ortodoks Hristiyanlık içerisindeki tarihi misyonu ve Hristiyan inancının şekillenmesine yol açan ilk dönem kilise konsillerinin bu kilisenin öncülüğünde gerçekleşmesi onun Hristiyanlık tarihindeki önemini ortaya koymuştur. Diğer taraftan Fener Patrikhanesi İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi ile birlikte sadece Hristiyan dünyasını değil Türk milletini de yakından ilgilendirmeye başlamıştır. Bu süreçte patrikhanenin Türk devletine karşı tavrı devletin güçlü ve zayıf olduğu dönemlere göre farklılık göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa devletleri karşısında toprak kaybetmeye başlaması, hak ve yetkileri anayasal olarak belirlenmiş Fener Patrikhanesini Ortodoksluğun hamiliğine soyundurmuş, Yunan isyanında ve Türk Kurtuluş Savaşı'nda açık bir şekilde mensup olduğu devletin aleyhinde faaliyetlerde bulundurmıştır. Patrikhanenin, tebaası olduğu Türk devletinin aleyhine yönelmesi, başta Yunanlılar olmak üzere diğer milletlerle iş birliği yapmaları, Türk devleti ile onun bir kurumu olan Patrikhane arasındaki gerginliklerin günümüze kadar devam etmesine yol açmıştır.

İstanbul'un Türk hâkimiyetine geçmesiyle birlikte Ortodoks dünyasında Moskova merkezli yeni bir güç oluşturulmaya çalışılmış ve Fener Patrikhanesi'nin alternatifi olarak sunulmaya teşebbüs edilmiştir. Buna göre Moskova'ya "Üçüncü Roma" gözüyle bakılmış, onun Ortodoks Hristiyanların yeni hamisi sıfatına haiz olduğu iddia edilmiştir.² Fener Patrikhanesi, Rus Kilisesi ile ilgili bu kanaatleri hiçbir zaman kabul etmemiş ve İstanbul Kilisesi'nin eşitler arasında birinci sırada olduğunu her defasında vurgulamıştır. Patrikhaneye göre "İkinci Roma hiçbir zaman olmamış ki, Üçüncü Roma olsun, İstanbul'un kilise açısından ismi İkinci Roma değil 'Yeni Roma'dır."³ Bu bağlamda iki kilise arasındaki bu çekişme, günümüz küresel güçlerinin de dikkatini çekmiş hem bu mesele üzerinde siyaset yapma hem de Türkiye Cumhuriyeti'ni diplomatik yollarla köşeye sıkıştırma amacıyla kullanılmıştır.

Günümüzde bir devlet kurumu olarak faaliyet gösteren Fener Patrikhanesi, anayasal düzende diğer devlet kurumları gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin kanunlarına tabi bir statüdedir. Bu çerçevede Fener Patrikhanesi'nin tarihsel serüvenine geçmeden önce

---

* Fener Patrikhanesi'ni tanımlamada kullanılan "Rum" tabirinin etnisite anlamında olmayıp Roma İmparatorluğu'nun bir kurumu olan kiliseye tabi olan kesimleri ifade ettiği belirtilmektedir. Bu bağlamda "Rum" tabirinin Batılıların tercüme ettikleri gibi Yunan değil kiliseye tabi olan milletleri tanımlamak için kullanıldığı vurgulanmıştır (Bkz. Nilgün Uysal, Zaman Kaybolmaz, "İlber Ortaylı Kitabı", İstanbul 2006, 343).

¹ Fener Patrikhanesi'nin isimlendirilmesi konusunda değişik adlar kullanılmıştır. Bunlardan meşhur olanları Rum Patrikhanesi, İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi, Fener Patrikhanesi, İstanbul Rum Patrikhanesi, Fener Rum Patrikhanesi ve Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'dir. Bütün bunlar arasında en çok bilinen ve daha pratik olarak söylenen "Fener Patrikhanesi"dir. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Bülent Atalay, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923), İstanbul 2001, XI:

² Bkz. Nicolas Zernov, The Russians and their Church, New York 1978, 5.

³ Bkz. Derya Sazak, "Fener Rum Patriği Bartholomeos ile Söyleşi", Milliyet, 01.12.2005.

bugünkü idari yapısı, kurumsal işlevi ve Ortodoks kiliseleri arasındaki öncelliği konusunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

1. Fener Patrikhanesinin İdari Yapısı

Ortodoks kiliseler içerisinde eşitler arasında birinci (Primus Inter Pares) kabul edilen Fener Patrikhanesi M.S. XVII. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul'un Fener semtinde bulunmaktadır. Bu kilise başta İstanbul'da yaşayan Rum kökenli Hristiyanlar olmak üzere Türkiye Cumhuriyetinin vatandaşı sayılan Rum Ortodoks cemaatinin başpiskoposluğudur. Fener Patrikhanesi'ne Türk devleti sınırları içerisinde toplam 12 metropolit bağlı bulunmaktadır.⁴ Bunun yanında Fener Patrikhanesi Türkiye sınırları dışında da metropolitliklere ve piskoposluklara sahiptir.⁵

Fener Patrikhanesi'nin ruhanî hiyerarşisinde en üst dereceyi "patriklik" makamı teşkil etmektedir. Patriklik makamına kutsal meclis tarafından yapılan seçim sonunda bir piskopos getirilmektedir.⁶ Fener Patrikhanesin'de patriklik seçimi Bizans döneminden itibaren belirli esaslara ve kurallara göre yapılmaktadır. Bizans döneminde yapılan uygulamalarda Patrikhane Kutsal Meclisi tarafından belirlenen üç aday imparatora sunulur ve bu adaylardan bir tanesi imparator tarafından patrik olarak atanırdı.⁷ Bu atama şekli Osmanlı Devleti ile başlayan Türk hâkimiyeti döneminde de devam ettirilmiş ancak Osmanlı Devleti'nin batılılaşma sürecinde patrikhane konusunda bir takım değişiklikler yapılmasına gereksinim duyulmuştur. Bu meyanda Osmanlı Devleti'nin 1862 Rum Patrikliği Nizamı ve 1923 İstanbul valilik tezkeresine dayanan yasal temel ile bugünkü patriklik seçimindeki prosedür uygulamaya konulmuştur.

Günümüzde patriklik seçiminde Patrikhane Kutsal Meclisi yasal kurallara göre Türk vatandaşı ve görev yerleri Türkiye sınırları dâhilinde olan patrik adaylarını İstanbul Valiliğine sunmaktadır. Valilikten tekrar Patrikhane Kutsal Meclisi'ne gönderilen adaylar arasında oylama yapılmakta ve bunlardan bir tanesi patrik olarak

⁴ Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunan bu metropolitliklerden Kutsal Sinod'a üye olanlar şunlardır: Kadıköy, Efes, Maçka, Gökçeada ve Bozcaada, İstanbul Adalar, Perge, Şebinkarahisar, Terkos, Litra, Aydın, Alaşehir ve Tranupoli metropolitlikleridir. Ayrıca bunun yanında kutsal sinod üyesi olmayan metropolitlikler de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları da şunlardır: Safranbolu, Silifke, Demre, Çatalca ve Büyükçekmece, Tianon, Laodikya, Sivas ve Agathonikia (Bkz. Yorgo Benlisoy-Elçin Macar Fener Patrikhanesi, Ankara 1996, 59-60).

⁵ Fener Patrikliğinin Türkiye Cumhuriyeti dışındaki metropolitlikleri ve başpiskoposlukları şunlardır: 1. Girit Başpiskoposluğu, 2. On İki Ada Metropolitliği, 3. Amerika Başpiskoposluğu, 4. Avustralya Başpiskoposluğu, 5. İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya, Belçika, İsveç, İsviçre ve İtalya ülkelerini kapsayan Avrupa metropolitlikleri, 6. Kanada'daki Toronto metropolitliği, 7. Arjantin Buenos Aires metropolitliği, 8. Panama metropolitliği, Hong Kong metropolitliği, 9. Yunanistan'da Fener Patrikliğine bağlı metropolitlikler, 10. Fener Patrikhanesine bağlı manastır ve kurumlar (Bkz. Elçin Macar, Cumhuriyet Dönemi İstanbul Rum Patrikhanesi, İstanbul 2003, 27-28).

⁶ Patrik olacak kişide bazı özelliklerin bulunması zorunlu görülmüştür. Bunlar; 1. Patrik olacak şahsın ahlak yönünden tam olması. 2. Patriğin kilise kanunlarına vakıf olması. 3. Patrik, kişilik yönünden gerek patrikhaneyi, gerekse de diğer kiliseleri her zaman savunmaya ve yönetmeye ehliyetli bir karakterde olması. 4. Patrik'in piskopos rütbesine haiz olması. 5. Patriğin olgunluk yaşına erişmiş olması. 6. Patriğin devletin ve hükümetin güvenini kazanmış olması. 7. Patriğin en azından babasından beri Türk devletinin vatandaşı olması (Bkz. Süreyya Şahin, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul 1996, 117-118).

⁷ Bkz. Steven Runciman, The Orthodox Church and the Secular State, Oxford 1971, 16.

seçilmektedir. Patriğin ikamet ettiği İstanbul başpiskoposluğu ise patrik adına görevlendirilen bir metropolit tarafından yönetilmektedir.⁸

Fener Patrikliği diğer Ortodoks kiliselerde olduğu gibi kutsal meclisler tarafından yönetilmektedir. Ortodoks kiliseler içerisinde sadece Fener Patrikliği'nin kutsal meclisi "Aziz ve Kutsal Meclis" olarak isimlendirilmekte diğerlerine ise sadece Kutsal Meclis denilmektedir.⁹ Patrikhane yönetiminin omurgasını teşkil eden kutsal meclisin tarihi kökleri ilk dönem Hristiyan konsillerine kadar gitmektedir. Başlangıçta Bizans sarayındaki din adamlarının da dâhil olduğu kutsal meclis, M.S. V. yüzyıldan itibaren patrikhanenin tüm kararlarını alma yetkisini elinde toplamıştır. Patrikhane kutsal meclisinin üye sayısının geçmişte ne kadar olduğu konusunda net bir bilgi olmamakla birlikte günümüze kadar başkan ile birlikte bu sayının dörtten yirmiyeye kadar değiştiği belirtilmektedir.¹⁰

Fener Patrikhanesi, Türkiye'de Patriğin de bulunduğu İstanbul başpiskoposluğu dışında, idari bakımdan dört bölgeye ayrılmaktadır. Bunlar; İstanbul'un Asya yakasından sorumlu Kadıköy metropolitliği, Gökçeada'da bulunan Gökçeada ve Bozcaada metropolitliği, İstanbul Büyükkada'da bulunan Adalar metropolitliği ve İstanbul sur dışındaki bölgelerden sorumlu Terkos metropolitliğidir.¹¹

Günümüz Fener Patrikhanesi'nin belli başlı görevleri bulunmaktadır. Bunlar; İstanbul başpiskoposluğu olarak İstanbul'daki cemaati gözetlemek, Patriklik makamı olarak kendisine bağlı olan piskoposlukların başı olmak ve İstanbul Patriğinin eşitler arasında birinci olması dolayısıyla Ortodoks kiliseler arasında eş güdüm görevini sağlamaktır.¹²

Bu açıklamalardan sonra Fener Patrikhanesi'nin Ortodoks Hristiyanlık üzerindeki tarihsel misyonu, ülkemiz ve dünya siyasetinde oynadığı rol ve kurulduğu günden bugüne uzanan tarihi seyri üzerinde kısaca durmak gerekmektedir.

2. Tarihsel Arka Plan

2. a.) Bizans Dönemi

Fener Patrikhanesi'nin tarihi kökleri Hristiyanlığın ilk yüzyıllarına kadar dayandırılmaktadır. Bu bağlamda İstanbul'da ilk kilisenin M.S. 37 yılında Aziz Andreas* tarafından kurulduğu ve bu kilisenin günümüzdeki Fener Patrikhanesi'nin temelini teşkil ettiği ifade edilmektedir.¹³ Başlangıçta Hereke** piskoposluğuna bağlı bir

⁸ Bkz. Macar, 29; Benlisoy-Macar, 60.

⁹ Macar, 25-26.

¹⁰ Bkz. Macar, 26.

¹¹ Benlisoy-Macar, 61-62.

¹² Yorgo Benlisoy, "Günümüzde Fener Rum Ortodoks Kilisesi", Dinler Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt: III, Ankara 2002, 4.

* Aziz Andreas: Hristiyan inancına göre Aziz Petrus'un kardeşi ve İsa'nın on iki havarisinden biridir. Ortodoks Hristiyanlar arasında büyük bir önemi sahiptir, İstanbul Fener Rum Patrikhanesi 30 Kasım gününü Aziz Andreas günü olarak kutlamakta ve bizzat patriğin yönettiği ayın düzenlemektedir.

¹³ Bkz. Benlisoy-Macar, 19. İstanbul Kilisesi'nin kuruluşunun Havarî Andreas'a dayandırılması, onun Apostoliklik iddiasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Buna göre Hristiyan kiliseleri içerisinde

kilise olarak varlığını sürdüren İstanbul'daki kilise, İstanbul'un Bizans Devleti'nin başkenti olmasından sonra önem kazanmaya başlamıştır. Başkent'in İstanbul'a taşınması ile birlikte İstanbul Kilisesi önce piskoposluk haline getirilmiş daha sonra patriklik makamına yükseltilmiştir. Bu süreçte Roma İmparatorluğu'nda kilise organizasyonunda yeni bir sistem olarak "pentarchy"^{***} denilen Hristiyan kiliselerinde beş başlı bir anlayış oluşturulmaya çalışılmıştır. Patriklik makamına yükseltilecek İstanbul Kilisesi zamanla "Yeni Roma" şeklinde isimlendirilmeye başlanmıştır.¹⁴ İstanbul'un bu unvanla anılması ona İmparator tarafından eski Roma'nın haklarının aynen verilmesine sebep olmuştur.¹⁵ Böylece Yeni Roma olarak isimlendirilen İstanbul kısa zamanda bir Hristiyan kültür merkezi haline getirilmiştir.¹⁶ Ayrıca İstanbul Kilisesi'nin imparatorluk içerisinde öneminin giderek artması sonraki dönemlerde bilim, felsefe ve sanat alanında da Hristiyan dünyasında ileri bir konuma ulaşmasına yol açmıştır.¹⁷

Hristiyan dünyasındaki ilk yedi konsil döneminde İstanbul Kilisesi, Bizans İmparatorunun katkısıyla meşruiyetini ispatlamaya çalışmış, başkent olma özelliğinden faydalanarak Apostoliklik* iddiasında bulunmuş ve kiliselerin hiyerarşik sıralamasında

---

Apostolikliği tartışma götürmez üç kilisenin; Roma, İskenderiye ve Antakya kiliselerine karşı İstanbul Kilisesine mensup bir papazın gördüğü bir rüya ve Pavlus'un mektuplarına dayanarak İstanbul Kilisesi'nin apostolikliğini meşrulaştırmaya kalkıştığı ve bunu da imparatorla birlikte başardığı ifade edilmektedir (Bkz. Mehmet Çelik, Fener Patrikhanesi'nin Ökumeniklik İddiasının Tarihi Seyri (325-1453), İzmir 2000, 30-35).

** Hereke; Günümüzde Tekirdağ il sınırları içerisinde yer alan ve Marmara Ereğlisi olarak isimlendirilen bir ilçe merkezinin Roma İmparatorluğu dönemindeki adıdır.

*** Pentarchy: Beşli, beş başlı anlamlarına gelmektedir. Hristiyan kiliselerinde Hristiyan kredo sunun temelini teşkil eden I. İznik Konsili (M.S. 325)'nde kabul edilen üç Apostolik Kilisenin (Roma, İskenderiye ve Antakya) yanında Kadıköy Konsili (M.S. 451) sonucunda Bizans İmparatorluğu'nun katkılarıyla başkent kilisesi olan İstanbul'un ve onore edilen Kudüs Kiliselerinin de Apostolik olarak eklenmesiyle Hristiyan Kilise hiyerarşisinde beş büyük kilise ya da beş öncelikli kilise anlayışına geçilmiştir. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Timothy Ware, The Orthodox Church, London 1964; Georg Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, Çev. Fikret Işıltan, Ankara 1981

¹⁴ Ronald Roberson, The Eastern Christian Churches, Rome 1990, 21; Constantine Callicinos, The Greek Orthodox Church, London 1918, 4.

¹⁵ Eski Roma'nın yerini alacak olan İstanbul, imparator tarafından daha kurulma aşamasından itibaren eskisine yani Roma'ya benzetilmek istenmiştir. Bu dönemde Eski Roma'ya ait bütün gelenekler İstanbul'a intikal ettirilmiştir, Roma'nın sahip olduğu bütün imtiyazlar İstanbul'a da tanınmıştır. İmparator Konstantinos'un yeni başkent'in parlaklığını ve zenginliğini artırmak hususunda elinden gelen hiçbir şeyi esirgemediği belirtilmiştir. Şehir, muhteşem binalar ve imparatorluğun her tarafından getirilen sanat anıtları ile süslenmiştir. Bu sırada özellikle kilise inşaatına büyük önem verilmiştir. İstanbul daha başlangıçtan itibaren bir Hristiyanlık havasına girdiği gibi ahalinin büyük bir kısmının da dil bakımından Grekçe konuştuğu belirtilmiştir (Bkz. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, 41-42).

¹⁶ John Meyendorff, Byzantine Theology, New York 1983, 19.

¹⁷ Nicolas Zernov, Orthodox Encounter: The Christian East and Ecumenical Movement, London 1961, 9.

* Apostolik ve Apostoliklik; Hristiyan dini literatüründe İsa Mesih'in havarilerini ve bu havariler vasıtasıyla kurulan kiliseleri ifade etmektedir. Apostolik Kilise; havarisel, İsa'nın havarisi tarafından kurulan kilise, Apostoliklik ise herhangi bir Hristiyan Kilisesini İsa'nın havarilerinden birine dayandırılması, onun vasıtasıyla kurulması anlamına gelmektedir.

Roma ile eşit statüye kavuşturulmuştur.¹⁸ Bizans Devletinin güç kazanmasıyla birlikte M.S. V. yüzyılın sonlarından itibaren İstanbul Kilisesi kendi patriği için ekümenik sıfatını kullanmaya başlamıştır. Bu duruma Roma Kilisesi çok sert tepki göstermiş ancak bu tepki Bizans Devletinin Roma İmparatorluğunun tek varisi olmasından dolayı fazla etkili olamamıştır.¹⁹ Bunun yanında Hristiyan dininin, İmparatorluğun doğu tarafında yayılması, ilk dönem kilise konsillerinin doğu kültür mirasının baskın olduğu mekânlarda gerçekleşmesi, İstanbul Kilisesini Roma Kilisesi karşısında daha da güçlü bir konuma getirmiştir. Bütün bunların yanında İstanbul Kilisesi'nin ilk dönem Hristiyan Kilise konsillerinde söz sahibi olması ve Bizans İmparatorluğunun inkişafı sürecinde merkezi rol oynaması onun Bizans Kilisesi olarak da isimlendirilmesine imkân vermiştir.²⁰

İstanbul Kilisesi'nin özellikle Kadıköy Konsili (M.S.451) ile birlikte Hristiyan kiliseleri arasında çok ön plana çıkması Hristiyan dünyasında bazı bölünmeleri de beraberinde getirmiştir. Bu bölünmeler Hristiyan dininin anlaşılması konusunda ciddi anlamda sıkıntıların yaşanmasına yol açmıştır. Hristiyan kiliseleri arasındaki ilk teolojik görüş ayrılıkları derinleşmiş ve ayrı birer kilise oluşturma teşebbüsleri ortaya çıkmıştır. Böylece İstanbul Kilisesi'nin Kadıköy Konsili (M.S. 451) sürecindeki rolüyle Hristiyanlık ana gövdesinde teolojik kopmalar görülmeye başlamıştır.²¹ Hristiyanlık bünyesinde bu tür kopmaların ortaya çıkmasına rağmen İstanbul Kilisesi güçlenmesini sürdürmüş, bir ara kendi içerisinde meydana gelen "ikonoklazm"²² tartışmaları ile zaman kaybetmiş olsa da kısa sürede bu krizi atlatarak Hristiyan dünyasındaki konumunu korumasını bilmiştir.

İstanbul Kilisesi, Ortodoks Hristiyanlık tarafından kabul edilen, son genel konsil olan II. İznik (M.S. 787) konsilinden sonra Roma Kilisesi ile sürdürdüğü siyasi çekişmesinin yanına dinî ve teolojik gerekçeleri de katarak ilişkilerin iyice zayıflamasına neden olmuştur.²³ Patrik Photius* dönemi ile birlikte Balkanlardaki kilise

---

¹⁸ J. M. Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, Oxford 1986, 297; Mehmet Çelik, *Süryani Kilisesi Tarihi*, İstanbul 1987, 110. Ayrıca Ortodoks Hristiyanlar, konsiller tarihinde kabul ettikleri ilk yedi konsili "hikmetin yedi sütunu" olarak da isimlendirmişlerdir (Bkz. Oliver Clement, "Ortodoks Mezhebi", Çev. Mehmet Aydın, *Din Fenomeni*, Konya 1993, 202).

¹⁹ Benlisoy-Macar, 22.

²⁰ Bkz. Steven Runciman, *The Byzantine Theocracy*, Cambridge 1977, 5-26.

²¹ Bkz. Steven Runciman, *The Great Church in Captivity*, Cambridge 1968, 10.

²² "İkonoklazm" ikonakırıncılık yani tasvir kırıcılık anlamına gelmektedir. Hristiyanlık tarihinde M.S. 725-842 yılları arasında Ortodoks Kilisesi içerisinde karışıklığa sebep olan ikonaların tazimine dair çekişmedir (Bkz. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara 1998, 186).

²³ Doğu-Batı Kiliseleri arasındaki teolojik tartışmalar hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, "Doğu-Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", *Dinî Araştırmalar Dergisi*, Cilt: II, Sa: 5, Ankara 1999, s. 387-413; Ayrıca bkz. Irene Economides, *Differences the Orthodox Church and Roman Catholicism*, Athens 2001.

* Photius; M.S. 858'de Bizans İmparatoru tarafından İstanbul Patriğine atanan, Ortodoks dünyasında büyük Photius olarak şöhret bulan, hem bir bilgin, bir din adamı hem de büyük bir siyasetçi özellikleri ile tanınan bir kişidir. Patriklik makamına iki defa gelmiş, Roma Kilisesi ile olan polemikleri ile ün yapmış ve kilise

hâkimiyeti konusunda ortaya çıkan çekişme kiliseler arasında uzun süredir devam eden gerilimi hızlandırmıştır. Bu mücadele kiliselerin karşılıklı bir şekilde birbirlerini aforoz etmelerine kadar gitmiştir. Bunun sonucunda Batı Kilisesi IV. Haçlı Seferi (M.S. 1204) sırasında İstanbul üzerine yürümüş ve İstanbul Kilisesi'ni yarım asır boyunca Roma Kilisesi'nin egemenliği altına almıştır. Böylece Bizans'ın başkenti İstanbul, Hristiyan kilise hiyerarşisinde Roma'dan sonra gelen ikinci konumdaki İstanbul Kilisesi, Doğu Kiliseleri arasında eşitler arasında birinci, Bizans'ın göz bebeği "Yeni Roma" işgal edilmiştir. Bu olayların neticesinde İstanbul Kilisesi, Latinler tarafından yağmalanmış, Ortodokslara ait ikonalar kırılmış ve pek çok piskopos Roma Kilisesi mensuplarıncı katledilmiştir.²⁴

İstanbul Kilisesi'nin kuruluş yıllarından ortaçağ boyunca devam eden tarihi serüvenine bakıldığında onun gelişimini ana hatlarıyla şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Trakya bölgesindeki bugünkü Marmara Ereğlisi piskoposluğuna bağlı küçük bir kilise iken İstanbul'un başkent yapılması ile bağımsız bir kiliseye dönüştürüldü.
2. Hristiyan genel konsillerinin ikincisi I. İstanbul Konsili (M.S. 381) ile İstanbul Kilisesi'ne patriklik statüsü verildi. Bu durumda Hristiyan kilise hiyerarşisinde Roma'dan sonra İskenderiye Patrikliğinin yerine İstanbul Kilisesi getirildi.
3. Hristiyan kiliselerinin dördüncü genel konsili Kadıköy Konsili (M.S. 451)'nde Roma ile aynı statüye getirildi ve İstanbul Kilisesi'nin ekümenik olduğu iddiası ortaya atıldı.
4. Bizans Devletinin Kilisesi olarak Anadolu ve Balkanlarda etkinlik alanını genişleterek zamanla Roma Kilisesi'ne karşı siyasal ve ruhanî alanda rakip oldu.
5. Roma Kilisesi ile sürdürdüğü teolojik ve siyasi polemiklerin sonucunda karşılıklı aforozlar yapılarak M.S. 1054'de iki kilise arasında kesin bir ayrılık yaşandı.
6. Roma Kilisesi'nin öncülüğünde düzenlenen IV. Haçlı Seferi (M.S. 1204) sırasında işgale uğradı ve yok olma tehlikesi geçirdi.
7. İstanbul'un Türkler tarafından 1453'de fethedilmesi ile birlikte başka bir dinden olan Osmanlı Devletinin himayesi altına girdi.

2. b.) Osmanlı Dönemi

Bizans Devletinin yıkılışını izleyen süreçte Fener Patrikhanesi İstanbul'un Türkler tarafından fethiyle birlikte Osmanlı Devletinin bir kurumu haline gelmiştir. Latin istilasının yıkımı ile sarsılan patrikhane, Osmanlı Devletinin egemenliği ile rahat bir nefes almaya başlamış, Patrikhanenin başındaki piskopos da İstanbul Rum Patriği

---

tarihinde "photius krizi" diye bilinen hadisenin baş mimarı olmuştur. Onun Papa ile olan teolojik ve siyasi tartışmaları Doğu-Batı Kiliselerinin ayrılmasında büyük bir etkide bulunmuştur (Bkz. Timothy Ware, The Orthodox Church, London 1964, 52-53).

²⁴ Bkz. Nicolas Zernov, The Church of Eastern Christians, London 1942, 12.

olarak görülmüştür.²⁵ Osmanlı padişahı II. Mehmet (Fatih), fetih sonrasında boş olan patrikliğe Ortodoks ruhban sınıfından kendi usullerine göre seçilen II. Gennadios'u atayarak patriğin görev ve yetkilerini gösteren bir takım imtiyazlarda bulundu. Bu ayrıcalıklar daha önce Patrikhanenin ve patriklerin Bizans Devletinde sahip olunandan pek farklı değildi. Sultan II. Mehmet bir ferman yayınlayarak patrikhanenin haklarını garanti altına aldı. Bu meşhur fermana göre "Kimse Patrik'e tahakküm etmesin, kim olursa olsun hiçbir kimse kendisine ilişmesin, kendisi ve maiyetinde bulunan papazlar her türlü hizmetlerden ömür boyu muaf olsun. Kiliseleri camiye çevrilmeyecektir, evlilik ve cenaze işleri Rum kilise ve adetlerine göre eskisi gibi yapılacaktır."²⁶ Bu fermana göre patrik ve kilise hiyerarşisinde ileri gelen diğer ruhaniler her türlü olumsuz gelişmelerden ve devlete olan vergiden muaf tutulmuştur. Bunun yanında Patrik Osmanlı sarayındaki vezirle aynı statüde kabul edilmiş ve Patrikhaneyi korumak amacıyla Yeniçerilerden oluşan bir muhafız birliği temin edilmiştir.

Osmanlı padişahı Sultan II. Mehmet, Patrik II. Gennadios'u, Ortodoksların din işleri, adet, gelenek, aile ve miras konularında yetkili kılmıştır. Patrikhaneye tanınan bu ayrıcalıklar daha sonraki Osmanlı padişahları tarafından da aynen devam ettirilerek gelenek haline getirilmiş patrikhanenin yasal statüsü süreklilik kazanmıştır. Osmanlı dönemi boyunca verilen bütün bu ayrıcalıkların temel ve ortak özelliği dini konularla ilgili olmalarıdır.²⁷

Fener Patrikliği başka bir dini inanca sahip devlet içerisindeki faaliyetlerini ilk olarak "Havariyyun Kilisesi"nde gösterir. Patriklik günümüze kadar gelen süreçte çeşitli yerlerde ikame edilir ve bugünkü bulunduğu Aya Yorgi manastırına XVII. Yüzyılın başlarında yerleşir. Osmanlı Devletinin zaman içerisinde geçirdiği bir takım ıslahat ve yenilik aşamasında Fener Patrikhanesi de bunlardan çeşitli boyutlarda nasibini alır. Patrikhanenin II. Mehmet döneminden itibaren yapısal olarak ilk değişimi 1856 Islahat Fermanı ile birlikte gerçekleşir. Buna göre Patriklik makamı ömür boyu bir süreye çıkarılır, kurumun yetkileri dinî konularla sınırlı tutulur, ruhanî meclise kilise dışından lâik üyelerin de katılması ve kiliseye bağışın kaldırılarak belirli bir gelirin sağlanması gibi yenilikler getirilir. Bu ferman Patrikhanenin katılımı ile 1862'de Rum Patrikliği Nizamâtı ismi altında yasalaşır.²⁸

Fener Patrikhanesi, kanun ve yasalarına tâbi ve aynı zamanda bir kurumu olduğu Osmanlı Devleti ile en büyük sorunlarından birini şüphesiz Yunan isyanı sırasında yaşamıştır. Fener Patriği V. Grigoryus 1821'de Mora yarımadasında Osmanlı Devletine karşı yapılan ayaklanmada isyancılarla işbirliği yapmasından dolayı idam edilmiştir.²⁹ Bu konuda başta Yunanlılar olmak üzere yabancı bazı tarihçiler

²⁵ Bkz. Benlisoy, "Günümüzde Fener...", 4.

²⁶ Bkz. Şahin, 59.

²⁷ Çelik, Fener Patrikhanesinin..., 123.

²⁸ Islahat Fermanı ile birlikte başlayan ve 1862 yılında yasalaşan bu kanunlarla ilgili detaylı bilgi için bkz. Yorgo Benlisoy-Elçin Macar, Fener Patrikhanesi, Ankara 1996, 71-107.

²⁹ Fener Patrikhanesinin Yunan isyanı sırasında işbirliği ve etkinliği konusunda daha fazla bilgi için bkz. Fahir Armaoğlu, Siyasi Tarih, Ankara 1985, 101-102; Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, Cilt V; Süreyya Şahin Fener Patrikhanesi ve Türkiye, Ankara 1996.

Patrikhanenin isyana destek vermediğini ileri sürmüş ve gelişmeler karşısında patrik V. Grigoryus'un Osmanlı Devletinin yanında bir tavır sergilediğini belirtmişlerdir.³⁰ Bütün bu olayların neticesinde Fener Patrikhanesi Osmanlı Devletine bir tepki olarak patrik V. Grigoryus'un idam edilmesinden sonra patrikhanenin giriş kapısını kapatmış ve bu uygulamasını da günümüze kadar sürdürmüştür.

Yunan isyanından sonra Fener Patrikhanesinin Osmanlı Devletine karşı diğer bir başkaldırışı I. Dünya Savaşı sırasında kendini göstermiştir. Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşında ittifak ettiği devletlerle birlikte yenik çıkması üzerine Fener Patrikhanesi bunu bir fırsat bilerek Türk devletine karşı açıktan isyan etmeye başlamıştır. Bu sıralarda Fener Patriği, Rumların vatandaşlık görevlerinden muaf olduklarını, Patrikhanenin Osmanlı resmi kurumlarıyla ilişkisinin kalmadığını ilân ederek Patrikhaneye Yunan bayrağı çekmiş ve Yunanistan ile birlik kararı almıştır.³¹ Ayrıca İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali esnasında Patrikhane Yunanlıları desteklemiş, Patrikhanenin emrindeki İzmir metropoliti Yunan askerlerini kutsamıştır. Fener Patriği Osmanlı Devletinin Avrupa devletleri karşısındaki zaaflarından faydalanarak daha da ileri gitmiş ve İstanbul'un Yunanistan'a verilmesini talep etmiştir.³²

Fener Patrikhanesinin Yunan kuvvetlerine yönelik desteği ileri seviyede artarak Yunan ordusuna kiliselerde ve evlerde asker temininden maddi yardım boyutuna kadar ulaşmıştır. Patrikhanenin bu tahrikleri daha çok Ortodoks Rum nüfusun yoğun olduğu İstanbul, İzmir ve Trabzon kentlerinde kendini göstermiştir. Böylece Patrikhane Türk devletinin sonsuza kadar yıkılması veya yok olması üzerine siyaset yaparak uluslararası anlaşmaları dahi engeller konuma gelmiştir.³³ Fener Patrikhanesinin bu tutumuna Türk kamuoyu tarafından şiddetle tepki gösterilmesi Patrikhane üzerinde kalıcı olumsuzluğun meydana gelmesine yol açmıştır. Türk Kurtuluş Savaşında Yunan ordusunun bozguna uğratılması sonucu Patrik Meletios vasıtasıyla Patrikhanenin Yunanistan'a taşınması fikri ortaya atılmış ancak patriklik kutsal sinodu bu görüşü reddetmiştir.

2. c.) Cumhuriyet Dönemi

Türk Kurtuluş Savaşının başarı ile sonuçlanması ile birlikte yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de Fener Patrikhanesi meselesi yine problem olmaya devam etmiştir. Türk devletinin bağımsızlığını uluslararası alanda belgeleme anlaşması olarak değerlendirilen Lozan Anlaşması (23 Temmuz 1924)'nda Patrikhane konusu sürekli gündeme getirilmiştir. Türk ve Yunan delegasyonu arasında azınlıkların mübadelesi maddesinde Patrikhane ile ilgili tartışmalar yapılmasına rağmen patrikhane üzerinde herhangi bir yazılı anlaşmada bulunulmamıştır. Bununla birlikte Lozan'da devam eden

³⁰ Bkz. Michael Constantinides, *The Orthodox Church*, London 1931, 106; D. M. Nicol, *Greece and Byzantium*, Massachusetts 1983, 12.

³¹ Elçin Macar, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi*, İstanbul 2003, 67.

³² Bkz. Macar, 69-73.

³³ Fener Patrikhanesinin Osmanlı Devletinin son zamanlarında ve Türk Kurtuluş Savaşı dönemindeki siyasi faaliyetleri için bkz. Bülent Atalay, *Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923)*, İstanbul 2001.

görüşmelerin neticesinde Türkiye, Fener Patrikhanesine daha önce Osmanlı Devletinin çeşitli dönemlerinde verilen imtiyazları kaldırmıştır.

Fener Patrikliğinin sadece cemaatinin dinî işlerini yerine getirmesi, artık siyasi ve idari konularda tasarrufta bulunmaması koşulu karşısında alınan sözlü garanti ile İstanbul'da kalmasına müsaade edilmiştir.³⁴ Patrikhaneye bağlı İstanbul Rum cemaati Lozan anlaşmasına göre azınlık statüsünde tanımlanmış Müslümanlarla eşit haklara sahip olmuştur. Türk devletince Fener Patrikhanesi, İstanbul vilayeti içerisinde oturan Ortodoks Türk vatandaşlarının dinî işlerini gören bir kilise durumunda değerlendirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Patrikhaneyi bir devlet kurumu, başında bulunan patriği bir devlet memuru ve cemaatini ise Rum asıllı Ortodoks Türk vatandaşları olarak görmüştür. Bu yapısıyla Patrikhane Türk Devletinin yasalarına tâbi olmuş böylece diğer azınlık ve kurumlar gibi devletin her türlü denetleme ve kontrol sistemi içerisine girmiştir. Fener Patrikhanesi Türk Devletinin bir kurumu olmasına rağmen gerek patriklik atamasında gerekse de Ortodoks cemaatinin dinî faaliyetlerinde başta Yunanistan olmak üzere dış müdahalelere açık olduğu saptanmıştır. Bu durum Lozan anlaşmasında Yunanistan ile yapılan bütün karşılıklı anlaşmalara aykırı bir tavır şeklinde anlaşmıştır.

Cumhuriyet döneminde Türk Devleti ile Fener Patrikhanesi arasındaki münasebetler için Türk-Yunan ilişkilerinin dış politikadaki durumuna göre şekillendiğini söylemek mümkündür. Türkiye Cumhuriyetinin ilk dönemlerinde devletin kararlı tutumu sayesinde Patrikhane İstanbul'daki Rum Ortodoks azınlığın dinî işlerini idare eden bir kurum olarak görevini sürdürmüştür. Bu dönemde Fener Patriği devlet nezdinde "başpapaz" sıfatı ile muhatap alınmıştır. Türk devleti 1923'ten itibaren Fener Patrikhanesine yönelik resmi yazışmalarında "başpapazlık", patriğe de "başpapaz" şeklinde hitap etmiştir. Türk-Yunan ilişkilerinin yeni bir boyut kazanarak gerginlikten uzak bir seyir takip etmesi Fener patriği için "patrik" sıfatının kullanılmaya başlamasına sebep olmuştur. Fener patriği II. Photius'a devlet tarafından verilen ikamet belgesinde "Fener'de ikamet eden Rum Patriği" tabiri yer almıştır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk de II. Photius ile yazışmalarında "patrik" hitabını kullanmıştır.³⁵ Kısacası bu dönemde Patrikhane, İstanbul'daki Rum Ortodoks azınlığın dinî işleri ile ilgilenen, siyasi olaylarla fazla ilgisi olmayan bir kurum görüntüsü içerisinde olmuştur.³⁶

Cumhuriyetin ilk yıllarında normal görev alanında faaliyetlerini sürdüren Patrikhane, II. Dünya savaşı sonrasında özellikle ABD'nin dış desteği sonucu Türk devletine problem çıkarmaya tekrar başlamıştır. Ayrıca bu dönemlerde Kıbrıs meselesi nedeniyle Türk-Yunan ilişkilerinin bozulması Patrikhanenin olumsuz tavırlarını artırmış ve Türk kamuoyunun ilgisinin yeniden Patrikhane üzerine yönelmesine yol açmıştır.

³⁴ Benlisoy-Macar, 49.

³⁵ Macar, 148-149.

³⁶ Ahmet Hikmet Eroğlu, "Küresel Güçlerin Mücadelesinde Fener Rum Patrikhanesi", Asyavrupa, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, Aralık 2004, 98.

Fener Patrikhanesi ve Türkiye Cumhuriyeti açısından en çok dikkat çeken şahsiyetlerden biri de hiç şüphesiz en aktif patriklerinden biri olarak görülen, 1948’de temayüllere aykırı olarak patriklik makamına getirilen Patrik I. Athenagoras’tır. Bu patriğin atanmasına ABD açıkça müdahalede bulunmuş ve ABD başkanının başkanlık uçağı patriğin İstanbul’a gelmesi için tahsis edilmiştir. Türk hükümetince I. Athenagoras’ın atanmasında Patrikhanenin başına itibarlı bir kişinin gelmesinin dış dünyada Türkiye’nin itibarının artacağı düşüncesinin bulunduğu da zikredilmiştir.³⁷ I. Athenagoras, patrik olarak atandıktan hemen sonra Bizans döneminde olduğu gibi evrensel olma iddiasına yönelik faaliyetlere girişmiştir. Bu talepler önceki dönemlerde olduğu gibi yine Türk kamuoyu tarafından Türk devletinin egemenliğinin ihlali şeklinde değerlendirilerek tepki toplamıştır. I. Athenagoras ile birlikte patrikhanenin dış güdümlü faaliyetleri, Rum Ortodoks toplumunu da içine alan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasında gerginliklerin yeniden ortaya çıkmasına sebep olmuştur.³⁸

I. Athenagoras, kiliseler arasındaki diyalog konusunda girişimlerde bulunmuş, bunun yanında dünyadaki Ortodoks kiliselerinin birleştirilmesi hususunda ciddi çalışmalara imza atmıştır. Bu bağlamda Protestan kiliselerin öncülük ettiği “Dünya Kiliseler Birliği” konseyine iştirak etmiştir. Fener Patrikliği tarafından kendilerini ifade etmek için çok sık kullanılan ekümenik kavramı bu birliğin öncülüğünde kurulan hareketin isimlendirilmesinde de kullanılmıştır. Öyle ki birliğin nihai hedefini gösteren, dünyadaki bütün Hristiyan kiliselerinin birliği anlamına geldiğine inanılan ekümenizm; “kopernik devrimi”, “çağın keşfi” gibi sıfatlarla nitelendirilmiştir.³⁹ Ayrıca Ortodoks kiliselerinin dağılmasını önlemek amacıyla I. Athenagoras Fener Patrikliği önderliğinde dünya çapında Ortodoks Konsil hazırlığına girişmiştir. Bu çerçevede Amerika’da Ortodoks din adamlarından oluşan bir konferans tertiplenmiştir. Bu konferansa Grek kökenli Ortodoksların dışında Arap ve diğer etnik kökenlerden piskoposlar da iştirak etmiştir. Amerika’daki Ortodoks kiliselerin organizasyonunda ve ABD devlet başkanlarının Fener Patrikhanesi konusundaki politikalarında patrik I. Athenagoras’ın etkisi sürekli hissedilmiştir.⁴⁰

Fener Patrikhanesinin gözlemci statüsüyle davet edildiği ve resmi olarak katıldığı, Ortodoks ve Katolik kiliselerinin çok uzun bir süreden sonra karşılaşma imkanı bulduğu, Katolik kilisesi tarafından düzenlenen II. Vatikan Konsili (1962-1965) de patrik I. Athenagoras döneminde gerçekleşmiştir. Fener Patriği I. Athenagoras, 1964 yılında Papa VI. Paul’a yaptığı ziyarette Hristiyanlığın iki büyük kilisesi arasında 1054’de vuku bulan önyargı ve husumeti karşılıklı olarak kaldırmak gerektiğini ve Katolik ve Ortodoks kiliseleri arasındaki dostluğu vurgulamıştır. Zamanındaki bütün bu faaliyetlerin liderliğini yapan I. Athenagoras Türkiye Cumhuriyeti döneminde en uzun

³⁷ Bkz. İlder Türkmen, “Patrikhane Tartışması”, Hürriyet, 01.11.2005.

³⁸ Eroğlu, “Küresel...”, 99.

³⁹ Bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, “Günümüzde Hristiyan Ökumenizmi”, Dinler Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt: III, Ankara 2002, 247.

⁴⁰ Suat Bilge, “The Fener Greek Patriarchate”, Journal of International Affairs, Vol: III, Number 1, March-May 1998, 5.

sürelî görevde kalan patrik unvanını da almıştır. Ayrıca bu dönem patrikhanenin uluslararası alanda çok fazla ön plana çıktığı bir dönem olarak da görülmüştür.⁴¹

Türkiye Cumhuriyeti döneminde I. Athenagoras gibi isminden en çok söz edilen Fener Patriklerinden biri de halen görevde bulunan Bartholomeos'dur. Fener Patrikliği görevini 1991'den itibaren sürdüren mevcut patrik de selefleri gibi patrikhaneye tanınan yetkileri dış desteklerle çözüme çabasındadır. Patrik Bartholomeos'a göre dünyadaki Ortodoksların merkezi olarak gördüğü Fener Patrikhanesinin İstanbul'da bulunması bir imtiyaz, Türkiye için bir iftihar meselesidir.⁴² Bununla birlikte Türkiye'deki Rum Ortodoks vatandaşları Patrikleri Bartholomeos'un yaklaşık iki bin civarında olan ve artık yok olmakla karşı karşıya kalan cemaatinin Türkiye'de tutunabilmesi ve din adamı yetiştirebilmesi için Heybeli Ada Ruhban Okulunun açtırılması gibi ciddi sorunları halletmesini istemektedir.⁴³

Bartholomeos dönemi patrikhanenin çok hızlı bir şekilde dışa açılım gösterdiği hareketli bir dönem olarak görülmektedir. Fener Patrikliğinin diğer Ortodoks kiliseler üzerindeki ağırlığının ve önceliğinin gösterilmesi için her iki yılda bir Ortodoks kilise takviminin başlangıcı kabul edilen 1 Eylül'de bütün metropolitlikler Fener Patrikliğinde Bartholomeos'un başkanlığında bir araya gelmiştir.⁴⁴ Ayrıca Ortodoks kilise takviminin başlangıç günü olan 1 Eylül tarihi önceki patrik Dimitrios tarafından çevre günü olarak ilân edilmiştir.⁴⁵

Fener Patrikhanesinin Ortodoks litürjik takvimin başlangıç gününü çevre günü olarak kabul etmesi ve her yıl çevre sorunları ile ilgili uluslararası nitelikte toplantılar düzenlemesi beraberinde bazı kuşkuları da gündeme getirmiştir. Fener patriği Bartholomeos, her defasında Heybeli Ada Ruhban Okulu'nda düzenlenen çevre sorununu aynı zamanda bir teolojik sorun olarak gördüğünü ifade etmiştir.⁴⁶ Bu çerçevede patrikhane öncülüğünde ve dünya siyaseti üzerinde etkin devlet ve hükümet adamlarının himayesi altında çevre ve vahiy sempozyumları düzenlenerek dünyanın ilgisinin patrikhane üzerinde odaklanmasına yol açmıştır. Bu toplantılarda sempozyumun düzenlendiği yerlerin patriklik tarafından Bizans bayrakları ile donatılması ve Fener Patriğinin toplantıya iştirakinde devlet töreni ile karşılanması son derece dikkat çekmiştir.

Fener Patriği, bugünlerde gerek kendisi ile gerekse de Patrikhane tüzel kişiliği ile ilgili konuları da uluslararası anlaşmalara rağmen Türk Anayasasına aykırı bir şekilde icraatlarına devam etmektedir. Bunun en yakın örneği mevcut patrik Bartholomeos'un Patrikhane Sen Sinod (Kutsal Meclis) üyeliğine Türk vatandaşı 6 üyenin yerine 2 Yunanlı metropolit, ABD ve İngiltere başpiskoposları, Yeni Zelanda ve Finlandiya'dan birer piskopos üye olarak atamasıdır. Teamüllere aykırı yapılan bu

⁴¹ Bkz. İter Türkmen, "Patrikhane Tartışması", Hürriyet, 01.11.2005.

⁴² Bkz. Derya Sazak, "Fener Rum Patriği Bartholomeos ile Söyleşi", Milliyet, 02.12.2005.

⁴³ Bkz. Benlisoy-Macar, 56.

⁴⁴ Macar, 240-241.

⁴⁵ Macar, 244.

⁴⁶ Bkz. Macar, 244.

atamalarda geçmişte dünyanın çeşitli yerlerindeki Ortodoks (Grek kökenli) yapılanmalarda faal rol oynayan isimlerin atanması Türk kamuoyunca kuşkuyla karşılanmaktadır. Patrikhanenin hâlihazırdaki patriği Bartholomeos döneminde Sen Sinod'a atanan, Türk vatandaşı olmayan bu üyelerden birinin patriklik makamına gelmesi ihtimal dâhilinde görünmektedir. Bu durumda uluslararası taahhütlerin ve Lozan anlaşmasında verilen sözlerin önemsiz kalacağı beklenmektedir. Patrik Bartholomeos tarafından gerçekleştirilen bu uygulama, yasal bir davranış olmadığı gibi Patrikhanenin bir kurum olarak kanunlarına tâbi olduğu Türkiye Cumhuriyetini dikkate almama tavrıdır.⁴⁷

Günümüzde Fener Patrikhanesi konusunda yapılan polemiklerin başında Fener patriğinin ekümeniklik iddiası gelmektedir. Patrikhanenin Türk hâkimiyetine girmesiyle birlikte günümüze kadar gelen süreçte bu tabir her aşamada karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Patrikhanenin oluşturduğu dünya kamuoyunda Türkiye ekümeniklik tartışmaları ile meşgul edilmekte ve Türkiye'den Fener Patrikhanesine yönelik tavizler verilmesi istenmektedir. Hristiyan kiliselerini ilgilendiren, tamamen dinsel bir konu olan ekümeniklik sürekli politize edilerek canlı tutulmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği serüveninde ekümeniklik meselesi Türkiye karşıtı güçlerin elinde koz olarak bekletilmektedir. Bu çerçevede ekümen ve ekümenizm kavramlarının Hristiyanlar ve Ortodoks kilisesi tarafından nasıl anlaşıldığını, Fener Patrikhanesinin tarihsel platformdaki ekümeniklik iddiasını akademik yönden şu şekilde ele almak mümkün görünmektedir.

3. Ekümen ve Ekümenizm

3. a) Kavramsal Analiz

Yunanca evren, kâinat, âlem, oturlan yer anlamına gelen ekümen, dinî terim olarak Hristiyanlığın yaşandığı toprakları ifade etmektedir.⁴⁸ Bunun yanında ekümen kelimesi Hristiyan literatüründe çeşitli dönemlerde yapılan bütün Hristiyan kiliselerince kabul edilen genel konsiller için de kullanılmaktadır.⁴⁹ Ayrıca Hristiyan kutsal kitabı olan Yeni Ahit'te de⁵⁰ geçen ekümen kelimesi, Doğu Ortodoks ve Protestan kiliselerinin kurdukları, mezhepler arasındaki farklılıkları gözetmeyen ve Hristiyanlığı yayma amacına yönelik olan kiliseler arası bir birlik anlamına da gelmektedir.⁵¹ Ekümen, başlangıçta bu anlamlarda ifade edilmiş olsa da günümüzde Ortodoks kiliseleri tarafından daha çok evrensel manasında kullanılmaktadır.⁵²

⁴⁷ Eroğlu, "Küresel Güçlerin...", 100.

⁴⁸ John Meyendorff, *The Orthodox*, New York 1966, 5.

⁴⁹ Bkz. A. Hikmet Eroğlu, "Ökümenik Hareketin Ortaya Çıkışı", *Dinler Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Ankara 1998, Cilt: I, 223.

⁵⁰ Bkz. Matta, XVIII/19; Luka, II/1.

⁵¹ Kiliseler arasındaki birliktelik anlamında yorumlanan "ekümenik" kavramının burada bir strateji olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Buradaki strateji kavramının Hristiyan misyonerliğinin yaygınlaştırılmasını hedeflediği ve bu hareket içerisinde fiilen yer alan şahıslara ekümenist denildiği ifade edilmektedir. Bu ekümenik ideolojiye "ekümenikalizm" denildiği bunun da Ortodoks dünyasındaki temsilcisinin Fener Patrikhanesi olduğu vurgulanmaktadır. Bkz. Aytunç Altındal, *Türkiye ve Ortodokslar*, Ankara 2002, 180.

⁵² Bkz. Herbert Waddams, *Meeting the Orthodox Churches*, London 1964, 11; Hussey, 301.

Ekümen kelimesi ilk ortaya çıktığı dönemlerde, daha doğrusu İstanbul Patriklerinin kendilerine unvan olarak addettikleri zamanlarda, İstanbul Patrikhanesinin egemenliğini bütün Hristiyanlar üzerinde yayma amacı için kullanılmıştır. Dolayısıyla patriklik, ekümen kelimesi ile dünyanın yaşanan bütün coğrafyasında insanlığın doğru inancını temsil ettiği iddiasını vurgulamıştır.⁵³

Ekümen kelimesinin Ortodoksluk, daha doğrusu Fener Patrikhanesi açısından asıl amacı; İstanbul Fener Rum Patriğinin bütün dünyadaki Ortodoks Hristiyanların lideri olduğudur. Bu çerçevede patrikhane tarafından yürütülen ekümenik hareketin amacı, Fener patriğini “ekümenik patrik” ilan ederek Türkiye Cumhuriyeti anayasasını delmek ve bunun sonucunda Ortodoks Hristiyanlığın tek merkezi olarak sunmaktır. Roma’daki Vatikan’ın Katolik Hristiyanlığın kalbi olduğu gibi Ekümenik unvanı ile İstanbul da Ortodoks Hristiyanlığın kalbi yapılmak istenmektedir.

3. b) Tarihsel İddia

Hristiyan dünyasındaki ilk dönem konsillerinden olan ve İstanbul Kilisesi açısından son derece önem arz eden Kadıköy Konsili (M.S. 451)’nin meşhur 28.⁵⁴ maddesiyle ekümenik statünün verildiğini iddia eden İstanbul Kilisesi, günümüze kadar bu statüsünü sürdürmek ve geçerli olduğunu ispatlamak için çeşitli iddialarda bulunmuştur. Bu iddialarında evrensel bir kilise, Ortodoks kilisesine mensup Hristiyanların hamisi ve en büyüğü olduğunu sürekli vurgulamıştır. İstanbul Kilisesi’nin siyasi bir karar almış olduğu ekümenik statü, başta Roma olmak üzere diğer kadim Hristiyan kiliseleri tarafından hiçbir zaman kabul edilmemiştir. Hristiyan kiliselerinin kendi iç meselelerinden kaynaklanan dinî bir kanaat İstanbul Kilisesi vasıtasıyla siyasi bir tasarruf haline getirilmiştir.

İmparatorluğun merkezinin İstanbul’da bulunması Roma Kilisesi’ni siyasi arenada etkisiz kılmış, İstanbul Kilisesi’nin ekümeniklik iddiasına karşı dinî açıdan sıkıştırmanın yollarını aramaya sevk etmiştir. Bu yolda da Roma Kilisesi haklı dinî gerekçeler öne sürmüş ve İstanbul Kilisesi’ni dolayısıyla da Bizans imparatorunu zor duruma sokmuştur. Bu çerçevede İstanbul Kilisesi’nin havariler tarafından kurulmadığı, tüm Hristiyan kiliselerinin inanç esasları ve kilise organizasyonu hususunda üzerinde ittifak ettiği I. İznik Konsil (M.S. 325) kararlarına ters düştüğü belirtilmiştir.⁵⁵ Roma Kilisesi’nin dinî gerekçeler sunarak ekümeniklik iddiasına karşı gelmesi İstanbul Kilisesi’ni iddiaları konusunda dinî temellendirme arayışlarına yönlendirmiştir. Bu bağlamda İstanbul Kilisesi, kilisenin havari Andrew tarafından kurulduğunu ve Luka, Timothy, Andrew gibi İsa Mesih’in havarilerinin kutsal emanetlerinin İstanbul’da bulunduğunu öne sürerek dinî gerekçeler ortaya atmıştır. Bu gerekçelerden oluşan

⁵³ İlber Ortaylı, “Ökümenik Tartışması”, Milliyet, 19.12.2004.

⁵⁴ Kadıköy Konsili (M.S. 451) ve bu konsilin en önemli maddelerinden olan 28. madde hususunda daha detaylı bilgi için bkz. Charles Joseph Helefe, A History of the Christian Councils from the Original Documents to the Close of the Council Nicea A.D. 325 (Translated from the German, Edt. By. William R. Clark), Edinburgh 1871; ayrıca bkz. Francis Dvornik, Konsiller Tarihi İznik’ten II. Vatikan’a, Çev. Mehmet Aydın, Ankara 1990.

⁵⁵ Bkz. Çelik, Fener Patrikhanesinin..., 40-41.

iddialarıyla İstanbul Kilisesi havariler tarafından kurulduğunu ve ekümenik sıfatına lâyık olduğunu savunmuştur.⁵⁶

İstanbul Kilisesi'nin ekümeniklik iddiası konsiller dönemi süresinde ve sonraki dönemlerle birlikte ele alındığında çeşitli sonuçlarla karşılaşmaktadır. Bunlar I. İznik Konsil'i (M.S. 325) sırasında ilk olarak Hereke metropolitliğine bağlı bir piskoposluk haline getirilen İstanbul Kilisesi'nin sonraki dönemlerdeki seyrini ortaya koymaktadır. İstanbul Kilisesi, ilkin piskoposluğa çıkarıldıktan sonra I. İstanbul Konsili (M.S. 381)'nde ikinci eylem planı olarak Kudüs ile birlikte patriklik seviyesine yükseltilmiştir.⁵⁷ İstanbul Kilisesi'nin ekümenik olma sürecindeki en büyük dönüm noktası Kadıköy Konsili (M.S. 451)'dir. Bu konsilde alınan kararlarla "ekümenik" statüsüne kavuşturulmuş ve diğer tüm patrikliklerin tepkisi çekilmiştir.

İstanbul Kilisesi tarihinde ekümenik unvanını kullanan ilk patrik M. S. VI. Yüzyıl'da patriklik makamına oturmuş olan Ioannis (M.S. 585-595) olmuştur. Böylece İstanbul Kilisesi'nin piskoposunun unvanı Konstantinapolis başpiskoposu ve ekümenik patrik şeklinde değiştirilmiştir. Patrik bu unvanını ilk defa görevde olduğu bu dönemde İstanbul'da yapılan bir konsilde kullanmıştır.⁵⁸ Bu çerçevede Roma Kilisesi konsil sürecindeki oturumları boykot ederek Roma'ya geri dönmüş, diğer patriklikler ise kararın siyasi olduğunu ve dinsel açıdan kabulünün mümkün olmadığını vurgulamıştır.⁵⁹ İstanbul Kilisesi'nin bu dönemle birlikte başlattığı ekümeniklik iddiası, sadece kadim kilise olan Roma ile sınırlı kalmamış, kendisine kültürel planda yakın diğer kiliselerle de büyük siyasal ve teolojik sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur. Böylece İstanbul Kilisesi, İmparatorluğun resmi kilisesi pozisyonuna girerek ekümeniklik iddiasını gerçekleştirme teşebbüslerini artırmıştır.⁶⁰

İstanbul Kilisesi'ne verilen ekümenik statü, kutsal kilise kanunlarına ve Hristiyan kutsal kitabına aykırı olduğu için dini bir statü olan ekümenikliğin, siyasi bir tasarrufla elde edilmesi, Bizans Devletinin toprakları içerisinde yaklaşık iki asır süren dini isyanların başlamasına ve binlerce insanın katledilmesine neden olmuştur.⁶¹ İmparatorluk içerisinde yaşanan siyasi çalkantılar ve toprak kayıpları Bizans imparatorunu tedirgin etmiş ve patrikhanenin bir ara ekümeniklik iddiasından vazgeçmesine kadar yol açmıştır. Bu yönüyle İstanbul Kilisesi üzerinde her zaman etkili olan imparatorun baskısı sonucu evrensel olma teşebbüsünde milli olma yolu tercih edilmiştir.⁶² İstanbul Kilisesi'nin bu tavrı yaşanan politik olayların sonucunda yapmak zorunda olduğu bir tercihi göstermektedir. Aksine İstanbul Kilisesi hiçbir zaman ekümeniklik sevdasından vazgeçmemiştir.

⁵⁶ Çelik, Fener Patrikhanesinin..., 41-42.

⁵⁷ Dvornik, 12.

⁵⁸ Steven Runciman, The Orthodox Church and the Secular State, 15-16.

⁵⁹ Bkz. Mehmet Çelik, Fener Patrikhanesinin..., 113.

⁶⁰ Steven Runciman, The Great Church ..., 11.

⁶¹ Bizans Devleti içerisindeki dini karışıklıklarla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi Ankara 1981; Aziz Atiya, Doğu Hristiyanlığı Tarihi, İstanbul 2005; Mehmet Çelik, Fener Patrikhanesinin Ökümeniklik İddiasının Tarihi Seyri İzmir 2000.

⁶² Çelik, Fener Patrikhanesinin..., 113-114.

Sonuç

Başlangıçta küçük bir yerel kilise iken İstanbul'un Roma İmparatorluğunun başkenti olmasıyla ve imparator tarafından Roma'daki papalık kilisesinin yerine İstanbul'daki bu kilisenin öncelikli yapılması, bugünkü Fener Patrikhanesinin Hristiyan kilise tarihindeki yerini almasına sebep olmuştur. Bu kilisenin zamanla patriklik makamına getirilip bağımsız kilise olması ve bunun yanında Hristiyan kilise konsil kararlarına rağmen Roma ile eşit statüye kavuşturularak evrensel bir kilise olduğunun vurgulanması kiliseler arasında huzursuzlukların çıkmasına yol açmıştır. Bu yönüyle ekümeniklik unvanını aldığı iddia eden İstanbul Kilisesi, yaygın kullanımı ile Fener Patrikhanesi tarihinde olduğu gibi bugün de Ortodoks Hristiyanlığın merkezine oynamaktadır.

Bizans İmparatorluğu döneminde devlet erkinin baskısıyla Hristiyan Kilise hiyerarşisinin tepe noktasında yer alan patrikhane daima imparatorluğun gücü ile birlikte zikredilmiştir. Öyle ki Bizans imparatorları Fener Patrikhanesini (İstanbul Kilisesini) âdeta bir imparatorluk kilisesi haline dönüştürmüşlerdir. Bizans yönetimi ile kilisenin bu kadar iç içe girmesi Bizans tipi devlet modelinin oluşmasına imkân vermiştir. Böylece Bizans dönemi boyunca devlet iktidarı kilise üzerinde sürekli etkin olmuş, Fener Patrikhanesi devlet kilisesi görünümü vermiştir. Zaten Fener Patrikhanesinin var oluş nedeni de tamamen siyasal bir temelden kaynaklanmıştır. Fener Patrikhanesi bu dönemde devletten aldığı güç ve destekle diğer Hristiyan Kiliseleri üzerinde ekümeniklik iddiasıyla hâkimiyet kurmaya çalışmıştır. Bizans Devleti ile birlikte siyasal alanda sürdürdüğü mücadelesini teolojik alana da taşıyarak Roma Kilisesi'ni aforoz etmeye kadar ileri gitmiştir. Patrikhane ekümeniklik iddiasıyla kendisine kültürel olarak daha yakın kiliselerin desteğini kaybetmiş, bu süreçte Roma karşısında zayıflamış ve nihayetinde Papanın katkılarıyla Katolikler tarafından İstanbul'un işgaline neden olmuştur.

İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi, Fener Patrikhanesi için artık yeni bir dönemin başlaması anlamına gelmiştir. Bu çerçevede Fener Patrikhanesi, Osmanlı Döneminde devletin sınırları içerisindeki Hristiyan Rum azınlığın başı olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemde Fatih Sultan Mehmet ile birlikte Fener Patriği devletin vezirlik makamına eşit seviyede bir göreve getirilmiştir. Böylece Patrik, Osmanlı Devletinin Ortodokslar üzerindeki egemenliğinin teminatı olmuştur. Türk tarihinin uzun bir sürecini oluşturan Osmanlı Devleti döneminde Fener Patrikhanesi, devletin güçlü olduğu zamanlarda Ortodoks Rum azınlığın normal dinî işleri ile meşgul olma görünümü vermiş ancak bunun yanında devletin zaafiyetini hissettiği anda isyancılarla beraber hareket etmiştir. Özellikle 1821 Yunan isyanı sırasında Fener Patrikhanesinin isyancıların yanında yer alması Osmanlı Devletini Patrikhane'ye karşı ciddi tedbirler almaya yönlendirmiştir. Osmanlı Devletindeki 1839 Tanzimat ve 1856 Islahat hareketlerinde Avrupa Devletlerinin verdiği destekle politika takip eden Patrikhane, Osmanlı kanunlarına rağmen devletten ayrı faaliyetlerine devam etmiş gerek I. Dünya Savaşında gerekse de Türk Kurtuluş Savaşında Türk milletine karşı olumsuz tutumunu sürdürmüştür. Nihayetinde Osmanlı Devleti dönemindeki Fener Patrikhanesi ile ilgili bu değerlendirmelerin ortak özelliği Patrikhanenin tamamen siyasal amaçla hareket ettiği'dir.

Cumhuriyet döneminde Türkiye Cumhuriyeti ve Fener Patrikhanesi arasındaki münasebetler temelde Türk-Yunan ilişkilerinin yapısına göre bir seyir takip etmiştir. Türk Kurtuluş Savaşında ve Cumhuriyetin kuruluşu sürecinde Patrikhane bütünüyle Anadolu'yu işgal eden Yunanistan'la birlikte hareket etmiştir. Bu gergin minval üzerine gelişen Patrikhane meselesi, Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin Kıbrıs meselesinin patlak vermesine kadar yumuşaması sonucu kısa bir dönem de olsa sessizliğini korumuştur.

Türkiye Cumhuriyeti ve Fener Patrikhanesi ilişkileri hususunda, II. Dünya Savaşı sonrasında yeni bir döneme girildiğinden bahsetmek mümkündür. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletlerinin Patrikhane konusuna ilgi göstermesi ve izlediği Ortodoks dünyası politikasında Fener Patrikhanesinin ön planda olması Türkiye'yi de etkileyen bir mesele haline gelmiştir. Böylece Türk Devletlerinin uzun yıllar kanunlarına tabi ettiği Patrikhane, bu dönemden itibaren Türk-Amerikan ilişkilerinin de temel taşlarından biri haline gelmiştir. ABD'nin Ortodoks dünyası hedefinde özellikle Rusya'nın Ortodoks nüfus üzerindeki etkisinin kırılması için Fener Patrikhanesi son derece önemli bir argüman haline gelmiştir.

Günümüzde artık ABD'nin yanında Avrupa Birliğinin de siyasi hedef olarak Patrikhane meselesini Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullandığı açıkça görülmektedir. Öyle ki Avrupa Birliği Fener Patrikhanesi için kendi bünyesinde bir temsilcilik de açmış bulunmaktadır. Avrupa Birliğinin bu temsilciliği açmakla ABD'nin yaptığı gibi Fener Patrikhanesini bütün Ortodoks Hristiyanlığın temsilcisi konumunda görmek istediği anlaşılmaktadır. Bunun yanında ABD ve Avrupa Birliğinin Fener Patrikhanesinin tarihi süreçteki kendi konumunu ve Ortodoks kiliselerini ilgilendiren bir meseleyi siyasi arenada kullanmak istediği de ortaya çıkmaktadır.

Fener Patrikhanesi ve Ortodoks kiliseleri arasında daha doğrusu Hristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren Hristiyan kiliselerinde görülen, tamamen dini bir tartışma mevzusu olan ekümenlik meselesi, günümüzün büyük devletleri tarafından Fener Patrikhanesi lehinde kullanılmaktadır. Bu durum Patrikhaneyi sınırları içerisinde barındıran Türkiye Cumhuriyeti Devletini de son derece rahatsız etmektedir. Dolayısıyla bugünkü küresel güçlerin Fener Patrikhanesi üzerindeki siyasal hesapları, Türkiye'yi bu hesaplara karşı politika belirlemeye zorlamaktadır.

Günümüzde Fener Patrikhanesinin yaptığı en büyük propagandalardan biri de Heybeli Ada Ruhban Okulunun açılması meselesidir. Patrikhane bu konuda uluslararası her türlü fırsattan yararlanarak Türkiye'yi suçlama gayretini devam ettirmektedir. Patrikhaneye göre bu okulun açılması Türkiye'nin yabancı ülkelerdeki tanıtımı açısından yararlı olacak ve Türkiye'nin gönüllü elçileri bu okul mezunları ile artacaktır. Bu bağlamda Patrikhane Heybeli Ada Ruhban Okulu sayesinde Türkiye Cumhuriyetinin itibarının artacağı düşüncesindedir. Oysa Ortodoks kiliselerinin genel yapısına bakıldığında Grek kökenli kiliselerin dışında kalanların din adamı yetiştirmek amacıyla Heybeli Ada Ruhban Okuluna ihtiyaç duyacağı imkân dâhilinde bulunmamaktadır. Kaldı ki Grek kökenli kiliseler dahi artık kendi din adamlarını kendi bünyelerinde yetiştirmektedir. Yunanistan'da Atina ve Selanik'teki din eğitimi verilen kuruluşlarda Yunan Kilisesi din görevlisi ihtiyacını karşılamaktadır. Bu durum diğer Balkan Ortodoks kiliselerinde de aynı şekilde görülmektedir.

Fener Patrikhanesi ve onun tarafından tartışma konusu yapılan ekümenizm her şeyden önce Hristiyan kiliseleri içerisinde Hristiyanlığın ilk dönemlerinden beri devam eden dinsel bir meseledir. Bu problemin temelinde Fener Patrikhanesinin Ortodoks kiliseler arasında eşitler arasındaki birinci konumunu siyasal zemine kaydırma girişimleri yatmaktadır. Artık yakın tarihimizden itibaren dünyadaki büyük güçlerinde bu meseleyi kullanarak hâkimiyet alanlarını genişletmek istemeleri Fener Patrikhanesini ve Ekümeniklik tartışmalarının canlı tutulmasına yol açmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALTINDAL, Aytunç, Türkiye ve Ortodokslar, Ankara 2002
ARMAOĞLU, Fahir, Siyasi Tarih, Ankara 1985
ATALAY, Bülent, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923), İstanbul 2001
ATIYA, Aziz, Doğu Hristiyanlığı Tarihi, İstanbul 2005
BENLİSOY, Yorgo-Elçin Macar, Fener Patrikhanesi, Ankara 1996
BENLİSOY, Yorgo, “Günümüzde Fener Rum Ortodoks Kilisesi”, Dinler Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt: III, Ankara 2002
BİLGE, Suat, “The Fener Greek Patriarchate”, Journal of International Affairs, Vol: III, Number 1, March-May 1998
CALLICINOS, Constantine, The Grek Orthodox Church, London 1918
CLEMENT, Oliver, “Ortodoks Mezhebi”, Çev. Mehmet Aydın, Din Fenomeni, Konya 1993
CONSTANTINIDES, Michael, The Orthodox Church, London 1931
ÇELİK, Mehmet, Süryani Kilisesi Tarihi, İstanbul 1987
ÇELİK, Mehmet, Fener Patrikhanesinin Ökumeniklik İddiasının Tarihi Seyri (325-1453), İzmir 2000
DVORNIK, Francis, Konsiller Tarihi İznik’ten II. Vatikan’a, Çev. Mehmet Aydın, Ankara 1990
ECONOMIDES, Irene, Differences the Orthodox Church and Roman Catholicism, Athens 2001
EROĞLU, A. Hikmet, “Ökumenik Hareketin Ortaya Çıkışı”, Dinler Tarihi Araştırmaları Dergisi, Ankara 1998
EROĞLU, A. Hikmet, “Doğu-Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri”, Dinî Araştırmalar Dergisi, Cilt: II, Sa: 5, Ankara 1999
EROĞLU, A. Hikmet, “Günümüzde Hristiyan Ökumenizmi”, Dinler Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt: III, Ankara 2002
EROĞLU, A. Hikmet, “Küresel Güçlerin Mücadelesinde Fener Rum Patrikhanesi”, Asyavrupa, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, Aralık 2004
GÜNDÜZ, Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Ankara 1998
HELEFE, Charles Joseph, A History of the Christian Councils from the Original Documents to the Close of the Council Nicea A.D. 325 (Translated from the German, Edt. By. William R. Clark), Edinburgh 1871
HUSSEY, J. M., The Orthodox Church in the Byzantine Empire, Oxford 1986
MACAR, Elçin, Cumhuriyet Dönemi İstanbul Rum Patrikhanesi, İstanbul 2003
MEYENDORFF, John, The Orthodox, New York 1966
MEYENDORFF, John, Byzantine Theology, New York 1983
NICOL, D. M., Greece and Byzantium, Massachusetts 1983
ORTAYLI, İlber, “Ökumenik Tartışması”, Milliyet, 19.12.2004
OSTROGORSKY, Georg, Bizans Devleti Tarihi, Çev. Fikret Işıltan, Ankara 1981
ROBERSON, Ronald, The Eastern Christian Churches, Rome 1990
RUNCIMAN, Steven, The Great Church in Captivity, Cambridge 1968
RUNCIMAN, Steven, The Orthodox Church and the Secular State, Oxford 1971
RUNCIMAN, Steven, The Byzantine Theocracy, Cambridge 1977

- SAZAK, Derya, “Fener Rum Patriği Bartholomeos ile Söyleşi”, Milliyet, 01.12.2005
ŞAHİN, Süreyya, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul 1996
TÜRKMEN, İlter, “Patrikhane Tartışması”, Hürriyet, 01.11.2005
WADDAMS, Herbert, Meeting the Orthodox Churches, London 1964
WARE, Timothy, The Orthodox Church, London 1964
ZERNOV, Nicolas, The Church of Eastern Christians, London 1942
ZERNOV, Nicolas, Orthodox Encounter: The Christian East and Ecumenical
Movement, London 1961
ZERNOV, Nicolas, The Russians and Their Church, New York 1978